

ODES

DAVID VAN REYBROUCK BIJ DE BEZIGE BIJ

De plaag

Slagschaduw

Pleidooi voor populisme

Neem bijvoorbeeld graniet (met Peter Vermeersch)

Twee monologen

Congo. Een geschiedenis

Tegen verkiezingen

Zink

Para

Jihad van liefde (met Mohamed El Bachiri)

Vrede kun je leren (met Thomas d'Ansembourg)

DAVID VAN
REYBROUCK

Odes

2018
DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Copyright © 2018 David Van Reybrouck
Omslagontwerp Moker Ontwerp
Omslagillustratie © Tzenko
Tekeningen binnenwerk © Tzenko
Foto auteur Keke Keukelaar/De Beeldunie
Vormgeving binnenwerk Aard Bakker, Amsterdam
Druk Bariet Ten Brink, Meppel
ISBN 978 94 031 3990 6
NUR 323

debezigebij.nl

INHOUD

Ode aan de ex	9
Ode aan de nachtelijke autorit	13
Ode aan het geniale gepriegel	16
Ode aan het offline zijn	21
Ode aan een slagveld van verf	26
Ode aan het verliefdste popliedje ooit	33
Ode aan de broederlijkheid	36
Ode aan de naamloze plek	41
Ode aan de jaloezie	44
Ode aan de lente	47
Ode aan de stationsrestaurant	53
Ode aan Anne Teresa De Keersmaeker	56
Ode aan de mooiste mens	62
Ode aan mijn littekens	66
Ode aan Sony Labou Tansi	69

Ode aan de moed	77
Ode aan de ongeboren kroost	83
Ode aan de lammergier	85
Ode aan het liften	89
Ode aan Joost Zwagerman	95
Ode aan de mislukking	98
Ode aan Parijs	102
Ode aan de concentratie	106
Ode aan de poetsvrouw	110
Ode aan de eucharistie	113
Ode aan de troost	117
Ode aan het geroezemoes	121
Ode aan het weerzien	124
Ode aan het tapijt van Bayeux	129
Ode aan David Bowie	133
Ode aan de orgaandonatie	139
Ode aan onze religieuze leiders	141
Ode aan het risico	147
Ode aan het niet fotograferen	150
Ode aan Leonard Cohen	153
Ode aan de kleedkamer	156
Ode aan het luisteren	160
Ode aan de transgender	167
Ode aan de doden in mijn telefoon	173
Ode aan de weemoed van Wendy Rene	176
Ode aan William Kentridge	186

Ode aan de bindingsangst	191
Ode aan het Nederlands	194
Ode aan de stille liefde	198
Ode aan de achteloosheid	202
Ode aan Fatma Aydemir	210
Ode aan Arvo Pärt	214
Ode aan de oudere vrienden	220
Ode aan de schoonheid	224
Ode aan de spijt	227
Ode aan de vloeibare seksualiteit	230
Ode aan Kofi Annan	233
Ode aan het bierviltje	238
Ode aan het leven	240
Nawoord	243
Illustratieverantwoording	245

ODE AAN DE EX

En daar zaten we ineens weer. Een Brussels café, vorige week maandag. Het was avond en we zaten naast elkaar, net zoals vroeger. Naar de mensen kijken, elkaars dij voelen, denken aan die ene zin van Antoine de Saint-Exupéry: ‘Aimer, ce n’est pas se regarder l’un l’autre, c’est regarder ensemble dans la même direction.’

Ja, wij hebben vaak in dezelfde richting gekeken. Zes jaar lang. Begaan met zoveel, verwonderd over nog meer en soms simpelweg gelukkig met het appel-wortel-gembersap dat we op zondagochtend voor elkaar persten.

En hier zaten we nu. Na drie maanden stilte. Ze bestelde een port. Wat vreemd, dat deed ze vroeger nooit. Alles was

anders, en toch leek het als vanouds.

Wie zijn toch die mensen die we ooit zo hebben liefgehad? Het woord 'ex' doet geen recht aan de intense, veel-lagige verhoudingen die we overhouden aan onze vroegere liefdes. Misschien staan oud-geliefden wel garant voor de meest duurzame relaties in een mensenleven. De liefde ging voorbij, het verleden blijft, zoiets. Maar waarom moet dat zo vaak ondraaglijk zijn? Zo verbitterd blijven? Verdriet dat zich vermomt als hardheid. Verlies dat zich uitdrukt in nijd. Doodzonde. Het is toch niet omdat een relatie voorbij is dat de vriendschap ophoudt? Het is toch niet omdat het vormpje niet meer past dat de inhoud is verdampt?

Soms vloeien levens samen, soms vloeien ze weer uiteen. Rodaan Al Galidi schreef daarover het mooiste afscheidsgedicht uit de Nederlandse poëzie:

Morgen
ga ik naar de vrouw van wie ik hou
en geef ik haar haar vleugels terug.

Natuurlijk is het nog beter als die vleugels nooit afgenomen werden tijdens de relatie, maar vleugels zijn zo licht, je weet vaak niet eens of je ze nog op hebt of niet.

Ik heb nooit zussen gehad, maar oud-geliefden komen in de buurt, denk ik. Vrouwen die me door en door kennen, bij wie ik niets te verbergen heb, die ik ondanks alles nog steeds graag zie. Niet zeker of ik met een van hen zou willen herbeginnen, maar heel zeker dat ik de tijd met hen voor geen geld ter wereld had willen missen. Ze mogen allemaal op mijn overlijdensbrief komen te staan.

Ze staat op om nog iets te bestellen aan de bar. Je denkt

aan die keer, lang geleden, dat je een vrouw probeerde te verleiden met de woorden ‘kom laat ons iets beginnen, ik zal een geweldige ex zijn’, een belofte die je nog nagekomen bent ook. Je denkt aan die keer dat je iemand anders opnieuw zag: bij het begin van de afspraak begreep je weer helemaal waarom je ooit iets begonnen was, tegen het eind wist je weer helemaal waarom je uiteen moest gaan. Een *timelapse*-filmpje van de relatie.

Ze staat aan de bar. Ik zie haar in profiel. Ik moet mijn best doen om haar schoonheid niet te zien. Het lukt me niet. Dan maar kwelling. In mijn kleerkast hangt nog steeds lingerie van haar. Ooit voor haar gekocht, in Parijs natuurlijk. Bedwelmend mooi natuurlijk. Veel te duur natuurlijk. Ik weet niet wat ermee te doen. Teruggeven? Aan iemand anders geven? Aan spullenhulp schenken? Maar mag een ander zich wikkelen in ons oude verlangen?

Misschien moet ik het maar naar Zagreb opsturen. Daar is het Museum of Broken Relationships ondergebracht, wellicht het ontroerendste museum van heel Europa. Het werd opgericht door een kunstenaarskoppel dat uiteenging. Wat te doen met onze gemeenschappelijke spullen, zeiden ze? Kom, in plaats van de cd's en de boeken pijnlijk te verdelen en met ons mee te zeulen als een permanent open wonde, stellen we ze gewoon tentoon, als een memento aan onze tijd samen. Dat sprak zo aan dat ook anderen na een relatiebreuk voorwerpen begonnen op te sturen. Een cassettebandje, een trui, een boarding pass, een paar roze handboeien en, jawel, een bijl. De nog steeds wassende collectie is van een hartverscheurende schoonheid.

Waar is Europa? Daar is Europa. Ik ken geen Europeser plek dan dit museum in Kroatië. Wij zijn het continent der

exen. Ik heb het niet geteld, maar ik vermoed dat wij daar het hoogst in scoren. Dat is de prijs voor de individuele vrijheid die we sinds de Renaissance koesteren en de romantische liefde die we sinds de Romantiek belijden. Maar het is ook een plek waar we met ons gestuntel terecht kunnen, waar we troost vinden in de herkenbaarheid van andermans gepruts en hunkering. Dat museum is een kapel, een bedevaartsoord voor al die tochtige, druipende harten die wij zijn.

Ze stapt op me af met die argeloos sensuele manier van bewegen die de hare is. Ze heeft haar portemonnee onder haar arm gekneld terwijl ze de twee glazen bier voor zich uit draagt. Die rare port was maar een bevlieging, denk ik. Ik neem een glas aan, ze vlijt zich weer naast me neer, we toosten, we glimlachen, we proeven. En achter in mijn hoofd hoor ik krekels en Satie en suizen de turbines van de herinnering, terwijl heel mijn huid zich afvraagt of ik dat appel-wortel-gemmersap ooit nog met iemand anders ga kunnen drinken.

ODE AAN DE NACHTELIJKE AUTORIT

Je bent op het punt gekomen dat je geen auto meer voor je ziet en geen auto meer achter je. De achteruitkijkspiegel? Donker glas. De snelweg voor je? Donker asfalt. Je rijdt het met het grootlicht aan en haalt diep adem.

Hoe vaak reed je hier? De snelweg van Amsterdam naar Brussel. Voor een treinreiziger hou je opvallend veel van rijden. Vooral 's nachts. Alleen 's nachts eigenlijk. Overdag: gesukkel, gewriemel, slecht proza. 's Nachts: poëzie. Het ronken van de motor hoor je niet meer. Het volgen van je gedachten volg je niet meer.

Je zwemt.

Je zwemt door het slapende land. Je zwemt en je denkt

aan je kindertijd toen je op de achterbank in slaap viel naast je oudere broer en pas wakker werd door de stem van je moeder. Haar zangerige stem. 'We zijn thuis.' Je vader die de koplampen doofde en de motor afzette. Je ogen dichthouden. Niet willen dat het waar was. Willen blijven schuilen in de buidel van de nacht.

Zwemmen. Denken. Denken aan de lezing die je net gaf. De vrienden die je zag. De redacteur die je sprak. De vroegere geliefde met wie je at. Haar schaterlach. De omhelzing achteraf. Liefdes gaan nooit voorbij, denk je, ze veranderen hooguit van vorm.

Op de radio speelt een loom, geil liedje. Als het afgelopen is, heb je geen zin meer in Satie of Philip Glass. Je zet de radio en de cd-speler uit en dooft de lichtjes van het dashboard. De gps heb je niet eens aan het raam geplakt. Je kent de weg. Je vindt het rustiger rijden zonder scherm, vrijer vooral. Donkerder ook.

Het Hollands Diep. Rechts zie je het zwarte water. Verderop: de lichtjes van een raffinaderij. Vanaf hier is de snelweg een stuk leger, tot aan Antwerpen. De Lage Landen lijken 's nachts op het Franse platteland overdag: eindeloze leegte met landbouwgewassen.

Of op Duitsland. Wegen, wegen en wegen en af en toe een stad. Wat was er eerst: de wegen of de steden? *Wir fahr'n fahr'n fahr'n auf der Autobahn*. Kraftwerk. Je afvragen of dat programma nog bestaat dat vroeger na middernacht op de Duitse publieke televisie werd uitgezonden: *Die schönsten Autobahnen Deutschlands*. Beelden gefilmd vanuit een rijdende auto. Alsof je mee aan boord zat van Koblenz naar Hannover en door de voorruit keek. Af en toe zag je een anonieme rechterhand op het stuur. Je kon er videobanden van kopen.

Maar het mooiste zijn wegwerkzaamheden. De weg versmalt. Je vertraagt. Je rijdt tussen volle, gele strepen en flauw flitsend licht. Er is geen file, je bent de enige. Dan zie je ze: buitenaards grote machines die wit licht voor zich uit duwen. Stomende aarde. Dampen van teer. Schrapend geluid. De smidse van de goden. En daartussen radeloze kobolden met veiligheidshelmen op. Nee, dit is geen tijdverlies, dit is mythologie.

Meteen daarna vouwt de weg zich weer open in de duisternis. Je koplampen zijn een sleepnet voor je gedachten. Je rijdt en je leeft in drie tijden tegelijk. Je denkt aan morgen. Aan wat je moet doen. Aan vandaag. Aan vroeger. Aan de dood natuurlijk ook, zoals zo vaak. Je rijdt en je denkt aan Beckett: 'I have never been on a road to somewhere. I have just been on a road.'

ODE AAN HET GENIALE GEPRIEGEL

Het is een zomeravond en 1989. Ik loop met Peter door de straten van Brugge. We zijn zeventien en achttien en komen net van een redactievergadering van een literair tijdschrift waaraan we meewerken. Het is nog niet helemaal donker. Bij een breed, wit herenhuis staan de ramen op de eerste verdieping open. Het interieur is hel verlicht. Zo'n intense gloed zagen wij nooit eerder van een plafond afspatten: het zijn de begintagen van de staande halogeenlamp.

Maar het merkwaardigste is de klank.

Uit de hoge, open ramen klatert de prachtigste pianomuziek. Klassieke muziek is het niet, pop, rock en new wave godzijdank evenmin. Remember: het is 1989 in Brugge. Meisjes

hebben nog steeds grote driehoekige oorringen, driehoekige kapsels, driehoekige zwarte truien die één schouder bloot laten. Die schouder is natuurlijk benig en driehoekig. Als ze dansen, roteren ze ijzingwekkend traag om hun as – Saturnus doet het rapper – en turen ze naar de vetters van hun kistjes, als dachten ze daar de oplossing voor hun problemen te vinden. Wie hen aanspreekt, vaak genoeg geprobeerd, kijkt in twee holle oogkassen, alsof je door een omgekeerde verrekijker naar hen kijkt en met een karper probeert te communiceren.

En dan dit. Wat is het?

Peter en ik leunen tegen de nog warme gevel aan de overkant. Een geluid van helder, ongeslepen kristal. Buitelend, struikelend. Is hier iemand aan het oefenen misschien? Kom, we bellen aan. Een ongeschoren man van Griekse origine doet enigszins geërgerd open. ‘Was u aan het musiceren?’ vraag ik geheel overbodig. Achter hem in de gang horen we de muziek verder spelen. Nee, maar, vooruit, de naam wil hij wel opschrijven. Ik reik hem het schriftje aan dat ik als jonge dichter permanent bij mij denk te moeten hebben. Keith Jarrett, schrijft hij op, *The Köln Concert*.

Mag men nog de lof zingen van een kunstwerk waar je als adolescent bij zwijmelde? Waarmee je naar talloze plafonds hebt liggen staren, de barsten tellend in het pleister en je ziel? Een plaat waar inmiddels bijna 4 miljoen exemplaren van zijn verkocht, de succesvolste jazz-soloplaat ooit?

Ja, dat mag.

Iets maar zozo vinden omdat het al genoeg bejubeld is, is blasé. Iets niet langer waarden omdat je er niet langer mee kunt onderscheiden, is snob. Het vergt juist moed om van een klassieker ongegeneerd de frisheid weer te kunnen

zien en je eigen blijvende ontroering te kunnen erkennen, zelfs al is die niet bijster origineel.

Welaan dan: frisheid.

Die eerste vier tonen. Sol, re, do, la. Timide, vragend, ijl. Je hebt altijd gedacht dat dat live concert ergens in een voetbalstadion doorging, dat die man ergens bij de middenstip achter zijn vleugel zat. De hoesfoto op de dubbelelpee deed zoveel ruimte vermoeden achter dat gezicht met die enorme haardos. Inmiddels weet je dat het binnen was, in de opera van Keulen. Vrijdag 24 januari 1975, even voor middernacht. Het concert kon niet vroeger doorgaan wegens een opera-opvoering.

Sol, re, do, la. Het publiek gniffelt. Veertig jaar later hoor je het nog steeds op de opname. Sommigen denken dat hij het zaalmuziekje imiteert waarmee bezoekers in de opera naar hun zitplaatsen worden gemaand. De 29-jarige jazzpianist Keith Jarrett staat tenslotte bekend om zijn improvisaties. Maar nee, niks ironie. De pianist herneemt de frase, werkt ze uit, de melodie stijgt, wappert uit, de linkerhand voegt er een eerste reeks akkoorden aan toe. Hij houdt zijn ogen dicht.

Het is 24 januari 1975. De Russen hebben die dag de Saljoet-3, een Sovjet-ruimtestation, succesvol gelanceerd. In Nederland is de snelwandelaar Cor Gubbels, geboren in 1898, overleden. De Getuigen van Jehovah hebben het eind van de wereld voorspeld, voor de vierde keer al. En alom heerst het Jaar van de Vrouw.

De veertienhonderd mensen in de zaal weten niet dat het concert enkele uren daarvoor bijna geannuleerd was. Jarrett was die middag samen met een vriend, de Duitse contrabasist en ECM-oprichter Manfred Eicher, in een Renault 4 van

Zürich naar Keulen gereden. Zeshonderd kilometer in een sardienendoosje. Opvallend warm voor de tijd van het jaar. Bij aankomst is hij geradbraakt. De concertpromotor blijkt een meisje van achttien te zijn, Vera Brandes. Hij heeft haar op voorhand om een Bösendorfer Imperial gevraagd, maar de technici van de opera hebben een minderwaardige oefenpiano klaargezet. Het topinstrument stond onvindbaar achter een branddeur.

Bij het soundchecken zinkt de moed hem in de schoenen. De hoge tonen klinken schel, de lage zijn van tin, de zwarte toetsen veren niet lekker en de pedalen haperen ook al. Pogingen om een fatsoenlijke vleugel elders uit de stad te halen mislukken grandioos: het is beginnen te regenen, geen weer om een Bösendorfer heen te jagen, geen enkele verzekeringsmaatschappij dekt de schade. De jonge organisatrice smeekt en dreigt. Haar argumentatie was ‘niet jugendfrei’, geeft ze later toe. Jarrett zegt: ‘Vooruit, omdat jij het bent.’ Een stemmer gaat aan het werk en probeert het onding op te kalefateren. Een technicus van ECM sleept twee microfoons aan.

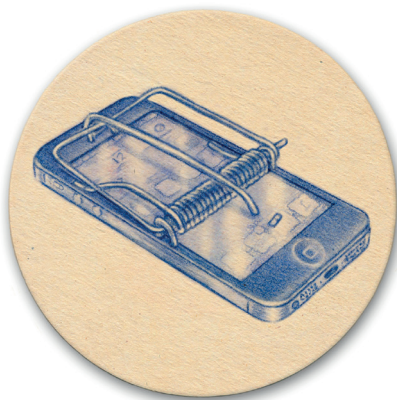
Sol re do la. Omdat de piano veel te klein is voor die enorme zaal, moet de zaal wel met volle aandacht luisteren. Het zorgt voor een uitzonderlijk geconcentreerde intimiteit. Jarrett bespeelt vooral het middenstuk van zijn klavier. Maar die beperking leidt tot een grandioos, eenmalig kunstwerk, een toevallig epos van kristal.

Het eerste deel van het *Köln Concert* duurt zesentwintig minuten. Jarrett heeft partituur noch plan. De eerste vijf minuten passeren ongeveer alle emoties de revue: melancholie, vreugde, ongeduld, vitaliteit – een *stream of consciousness* op noten. Dan, vanaf de zesde minuut, komt er structuur in.

Jarrett stampet met zijn voet mee op de vloer, nee, zijn hele been is het nu dat bonkt. Waar gaat dat heen? Nergens, zo blijkt: een minuut later valt het weer stil. Maar wacht, vanaf de zevende minuut, wordt ineens een pulserend motief geboren, dringend, hevig. Jarrett alterneert tussen twee akkoorden die elkaar opzwepen. Het wordt pure erotiek. Speelt hij die akkoorden of bespelen die akkoorden hem? Hij staat op, hij moet ervan kreunen. Het is geen gimmick. Het is zijn lichaam dat zwoegt en geniet. Anderhalve minuut duurt die orgiastische sequens. Dan is het over. We zijn nog geen negen minuten bezig.

Het volgende kwartier is één lang naspel. De muziek hijgt uit, staat op, gaat plassen, keert terug, streelt een rug, likt de schouder en lacht. Later, ter hoogte van minuut achttien, wordt er ook nog even gekibbeld, maar het is kortstondig bekvechten. Het ritme herneemt, zachter dan eerst, de liefde laait weer op, pas in de allerlaatste minuut gaat de muziek weer schuilen in een hoekje en vouwt Keith Jarrett de ruimte weer dicht.

Dat er vandaag muzikanten zijn die die improvisatie zo vlekkeloos mogelijk proberen na te spelen is nogal belachelijk. Hoe weinig kan je ervan snappen? Dat Keith Jarrett op een bepaald moment al die miljoenen elpees liefst vernietigd zag, is volstrekt begrijpelijk: als underground artiest was hij tegen wil en dank een wereldster geworden, hij werd er letterlijk ziek van. Maar dat generatie na generatie de schoonheid van een magisch moment kan blijven ontdekken is wonderlijk: niet uit nostalgie naar de seventies, maar uit verlangen naar frisheid, naar vrijheid, naar waarheid.

ODE AAN HET OFFLINE ZIJN

Vorige zomer wilde ik de Cambrian Way wandelen, een trektocht van drie weken door Wales. Maar een week na mijn vertrek stond ik al terug in Brussel-Zuid. Ik had er niks aan gevonden. Uitgeregend? Nee, er woedde juist een hittegolf in Wales. Eten niet te vreten? Ik kon wel leven met diepgevroren erwten bij plus dertig. Landschap monotoon? Integendeel. Het was prachtig. Wat dan wel?

Het was de eerste maal dat ik op reis ging met een smartphone.

Ik had het ding een half jaar eerder gekocht en het leek me wel praktisch om onderweg B&B's, bustijden of buienradars te kunnen checken. Bovendien moest ik dan geen foto-

toestel meenemen: dat scheelde toch al gauw weer 300 gram.

Nou, niet dus. Ik werd er niet lichter van, maar zwaarder. Lag ik 's avonds in mijn tent, ging ik lezen wat mijn vrienden allemaal op Facebook hadden gedeeld. In plaats van het aloude en door mij diepbeminderde bestuderen der stafkaarten gaf ik mij over aan uitvoerig chatten met halve bekenden waarin ik weer uitblonk in geweldige one-liners en hilarische commentaren, want met mij kan je lachen, zeg, tsjongejonge.

Maar toen ik daarna in mijn slaapzak kroop, voelde ik niet de zalige vermoeidheid van een dag stappen in de natuur maar een vreemd soort opwindings, alsof achter mijn borstbeen, dicht bij mijn maag, ononderbroken een waxinelichtje flakkerde, zo eentje op batterijen.

Ik was niet in Wales, ik was in mijn scherm. Ik was overal en nergens. Misschien is dat wel de ellende van het permanente online zijn: je bent nooit meer echt ergens. Alles wordt hier. Je wordt uitgerekt, uitgerafeld tot er een dun laagje van jezelf over grote delen van Europa en verder gespannen ligt.

En het rare was: ik kon er niets aan doen. Hoewel ik doorgaans behoorlijk tot zeer gedisciplineerd in het leven sta, lukte het mij dit keer niet dat idiote smartphone-gebruik aan banden te leggen. Ik had vakantie, ik was alleen en ik was online: een dodelijke combinatie. Het voelde te prettig, die eindeloze stroom aan hartelijke berichten. Het was erger dan een televisiescherm in een wachtruimte: ik kon niet *niet* kijken.

Wat een verschil met twee jaar daarvoor toen ik de Pyreneeën helemaal ging afwandelen. Ik had de trein genomen van Brussel naar Hendaye, het laatste Franse stadje aan de Atlantische kust. Bij aankomst haalde ik mijn simkaartje uit

mijn ouderwetse gsm en stuurde het per post naar huis. In het hooggebergte was er toch geen bereik. Ik had de tijd van mijn leven.

Hoe komt het dat we ons zo moeilijk kunnen onttrekken aan dat wat ons afleidt, opjaagt en op termijn zelfs minder gelukkig maakt? Het antwoord is simpel: omdat het ons op korte termijn gelukkig maakt, of althans: een geluksgevoel geeft.

Zoals iedereen denk ik niet dat ik een zwakkere wilskracht heb dan anderen, maar mijn primatenbrein, het resultaat van enkele miljoenen jaren natuurlijke selectie, is duidelijk nog niet aangepast aan deze 21ste eeuw. Het veert op bij elk berichtje, het is blij met elk appje, het kijkt uit naar elke nieuwe ping – de moderne equivalent van het belletje van Pavlov. Ik vermoed dat mijn hartslag en ademhaling zelfs heel even versnellen telkens als er iets nieuws binnenloopt. Misschien is dat net wel het probleem: mijn voorhistorische brein vindt dat hele internet eigenlijk verschrikkelijk gezellig.

Ligt dat aan mij? Aan mijn beroep? Aan mijn generatie? Als je de Belgische neuropsychiater en publicist Theo Compennolle mag geloven, heeft *iedereen* er last van, ook de allerjongsten. In zijn belangrijke boek *Ontketen je brein* ontmaskerde hij de mythe van het moeiteloos multitaskende kind. Laat de ene helft van een klas sms'en tijdens de les en de andere helft niet. Verhoor dan de leerstof: de sms'ers doen het beduidend slechter.

Hij citeert spectaculair onderzoek bij 3500 meisjes tussen 8 en 12 jaar in de VS. De kinderen voelden zich significant ongelukkiger en onzekerder naarmate hun gebruik van sociale media toenam. 'De gedachte dat online communicatie een rijke sociale ruimte zou scheppen die de sociale en emotionele ontwikkeling van jonge meisjes ten goede komt, wordt

‘dus gelogenstraft door onze bevindingen,’ concludeerden de onderzoekers.

Theo Compernelle bundelde de resultaten van meer dan 600 van zulke wetenschappelijke publicaties, een beetje zoals Al Gore de resultaten van het klimaatonderzoek samenbalde. Zijn conclusie is een al even ongemakkelijke waarheid: we zijn niet goed bezig, met die permanente connectiviteit. Ja, we kunnen razendsnel informatie opsporen en meerdere kanalen tegelijkertijd bedienen, maar onze concentratie, ons welbevinden en onze creativiteit gaan erop achteruit. ‘Als Steve Jobs voortdurend in de weer was geweest met zijn iPhone, dan had hij nooit de iPhone uitgevonden.’

Nee, Steve Jobs zwoer bij wandelen.

Ooit, toen dat niet-aflatende bombardement aan psychosociale stimuli nog niet was losgebarsten, zal dat shotje geluksgevoel ongetwijfeld nuttig zijn geweest, maar in tijden van overaanbod slaat bij velen het mechaniekje op hol. Het is een beetje zoals met suiker: omdat dat in de natuur maar zelden voorkomt en het lichaam er in beperkte mate nood aan heeft, krijgen we een geluksgevoel bij occasionele consumptie. Maar nu er een totaal overaanbod is, kunnen we het niet laten en kampen we met ziektes zoals obesitas en diabetes.

Eigenlijk bereiken Facebook, Twitter en Whatsapp niets anders dan Coca-Cola en Pepsi: verslaving. Door knalrode bolletjes die je aandacht trekken, door je fotootje al klaar te zetten nog voor je wil reageren, door de taal van ‘vrienden’, ‘volgers’ en ‘likes’, door ‘activiteitenrapporten’, ‘notificaties’ en gepersonaliseerde statistieken maken ze misbruik van ons misleide brein om een zo groot mogelijke afhankelijkheid te genereren van iets dat we niet altijd nodig hebben en ons zelfs kan schaden.